

The Educational Function of "Counterfactual Thinking" in Four Children's Storybooks: A Cognitive Narrative Approach

Amir Hossein Zanjanbar *¹

Received: 11/06/2023

Accepted: 20/05/2024

Abstract

Cognitive narratology examines the factors that elicit and interpret a text. One such interpretive structure is counterfactual thinking. When a story character's action leads to either a pleasant or unpleasant consequence, the story's moral message is extracted by comparing the existing reality with a counterfactual scenario. In other words, the reader automatically envisions a counterfactual scenario that could have occurred instead of the current reality, thereby preventing the occurrence of the existing desirable or undesirable event. This research was conducted using a descriptive-analytical method and a case study of four storybooks in age groups "A" and "B". These books are "Uncle Wolf" from the collection of Italian Fables Hand of the Skeleton (Calvino, 2022), "Mrs. Pumpkin" (Sarmashghi, 2015), "The Ice that Fell in Love with the Sun" (Movzouni, 2019), and "The Bell-Footed Goat" (Shamlou, 2019). These stories were purposefully selected due to their alignment with different types of counterfactual

* Corresponding Author's E-mail:
mosafer_e_barfi@yahoo.com

1. Msc of children's and Young Adults' Literature, Payame Noor University of Tehran ,Tehran, Iran (Corresponding Author).

<https://orcid.org/0000-0002-3517-9798>

Copyright© 2024, the Authors | Publishing Rights, ASPL This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution- NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.

مركز تحقیقات زبان و ادبیات فارسی

Quarterly Literary criticism

E-ISSN: 2538-2179

Vol. 17, No. 65

Spring 2024

Research Article

thinking. The aim of this paper is to determine how the educational function of the counterfactual thinking template operates in stories, using a cognitive narratology approach. This template is categorized into two directions: “upward” and “downward”, two structures: “additive” and “subtractive”, and three criteria: “self-reference”, “other-reference”, and “non-reference”. By categorizing the stories based on the types of counterfactual thinking, this study demonstrates that the upward direction correlates with a negative approach and didactic-deterrent literature, while the downward direction correlates with a positive approach and didactic-incentive literature.

Keywords: Didactic literature, children's story, cognitive narratology, counterfactual thinking

Extended Abstract

Introduction

Cognitive narratology examines the factors that elicit and interpret a text. One such interpretive structure is counterfactual thinking. Humans evaluate events and occurrences not only based on what transpired, but also contemplate how those events could have unfolded differently. In cognitive psychology, "the tendency to construct a non-real aspect for realities is called counterfactual thinking" (Kahneman & Tversky, 1982). Counterfactual thinking activates automatically, comparing the existing scenario with a possible alternative and making judgments between them. This type of thinking is divided into two directions based on orientation: “upward” and “downward”. Upward counterfactual thinking is a process where the individual compares the real situation with a more desirable counterfactual situation that could have occurred but did not, leading to dissatisfaction with the current situation and regret over the lost opportunity (Baron et al., 2009: 92). Conversely, downward

counterfactual thinking imagines a scenario that, if it had transpired, would have led to worse consequences than the current situation. Based on this thinking, the individual feels satisfied with the current situation or grateful that a worse outcome did not occur.

Counterfactual thinking also manifests structurally in two ways: additive and subtractive. The additive structure recreates realities by introducing a new element to the situation. For instance, a person might imagine that if their father had undergone heart surgery, they wouldn't have passed away. In other words, the condition for the non-occurrence of the current event was the execution of an action in the past. The subtractive structure attempts to create a different reality by eliminating elements from the situation. For example, a person might imagine that if they had not transferred the house to their son's name, they would not now be spending the rest of their life in a nursing home.

Counterfactual thinking has three criteria of reference. An individual who constructs a counterfactual scenario can build the constructed scenario from the existing one by adding or removing an element in themselves (self-reference), in others (other-reference), or in the event itself (non-referential). For example, "If I hadn't been speeding, I wouldn't have hit this pedestrian" (self-referential); "If this pedestrian had used the footbridge, he wouldn't have collided with my car" (other-referential); "If the road hadn't been slippery, I could have controlled my car" (non-referential).

Background

The term "cognitive narratology" was first introduced by John in the article "Windows of Focalization: Deconstructing and Reconstructing a Narrative Concept" (1996); however, before him, researchers in the 1980s such as Jaus (1982), Tompkins (1980), Perry (1979), and

Sternberg (1978) had paved the way for the emergence of this approach.

In the realm of Iranian children's and young adult literature, cognitive narrative research is limited to the articles "Representation of Cognitive Processes in the Story of Auntie Cockroach: Based on Discourse Analysis" (Zanjanbar and Zare, 2020) and "Cognitive Narratology of Humor in Children's Stories: A Schema-Based Approach" (Zanjanbar et al., 2021).

Objectives and Questions

This paper aims to investigate the role of the counterfactual thinking pattern in how the moral message of children's stories is represented. In this regard, by examining and comparing the mentioned stories, it seeks to answer three questions: 1. In these stories, how is the counterfactual thinking schema represented in terms of direction and structure? 2. What is the relationship between the structure of employing counterfactual thinking in the stories and their educational function? 3. In terms of employing the counterfactual thinking schema, what are the commonalities and distinctions among these stories?

Research Method

This research was conducted through a descriptive-analytical method. The case studies of this paper cover four storybooks in age groups "A" and "B": the story "Uncle Wolf" from the first volume of the Italian fables collection titled Hand of the Skeleton (Calvino, 2022), Mrs. Pumpkin (Sarmashghi, 2015), The Ice that Fell in Love with the Sun (Movzouni, 2019), and the folk tale The Bell-Footed Goat (Shamlou, 2019). These stories were purposefully selected due to their alignment with different types of counterfactual thinking.

انجمن تحقیقات زبان و ادبیات فارسی

Quarterly Literary criticism

E-ISSN: 2538-2179

Vol. 17, No. 65

Spring 2024

Research Article

Conclusion

Counterfactual thinking manages the reader's judgment by substituting a possible scenario. In children's stories, episodes based on counterfactual thinking are categorized into two "upward" and "downward" directions, two "additive" and "subtractive" structures, and three reference criteria of "self-reference", "other-reference", and "non-reference". Upward thinking is accompanied by a negative feeling and dissatisfaction with the occurred event. Therefore, episodes based on upward counterfactual thinking employ a deterrent teaching method and instill fear of adverse consequences. With a negative and alarmist view of outcomes, they dissuade the child from performing certain actions or behaviors. In contrast, since downward counterfactual thinking is accompanied by the reader's positive feeling and satisfaction with reality, episodes based on downward counterfactual thinking employ an encouraging and incentivizing method, guiding the child towards certain behaviors with a positive approach. While the case studies in this paper demonstrate a correlation between the direction of counterfactual thinking and the teaching method, they do not find a correlation between the additive or subtractive structure of counterfactual thinking and the presentation of educational outcomes. Furthermore, this research reveals that in terms of complexity in using the counterfactual thinking schema, stories fall into two categories: simple and composite. Simple stories are based on one type of counterfactual thinking and usually engage the reader only once at the end of the story. On the other hand, composite stories form different types of counterfactual thinking depending on various episodes. In this context, composite stories alternate between the "carrot and stick" approach in different episodes. In one episode, they use a deterrent teaching method (stick) to discourage negative actions, and in another episode, they encourage positive actions through an incentivizing method (carrot). In contrast,

مركز تحقيقات زبان و ادبيات فارسي

Quarterly Literary criticism

E-ISSN : 2538-2179

Vol. 17, No. 65

Spring 2024

Research Article

---

simple stories employ only one of the two deterrent or incentivizing teaching methods.

Regarding the reference criterion, the child constructs the self-referential counterfactual scenario based on identifying with the beloved story character, the other-referential counterfactual scenario based on other characters, and the non-referential counterfactual scenario based on chance events.

مقاله پژوهشی

کارکرد تعلیمی «تفکر خلاف واقع» در چهار کتاب قصه کودک:

با رویکرد روایت‌شناسی شناختی

امیرحسین زنجانبی*

(دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۲۱ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۳۱)

چکیده

روایت‌شناسی شناختی به مطالعه عوامل تداعی‌کننده و تفسیرساز متن می‌پردازد. یکی از شناختارهای تفسیرگر متن، تفکر خلاف واقع است. هنگامی که کنش یکی از شخصیت‌های داستان به پیامدی ناگوار یا خوشایند می‌انجامد؛ پیام اخلاقی داستان از مقایسه واقعیت موجود با سناریوی خلاف واقع، استخراج می‌شود. یعنی خواننده به‌طور خودکار سناریوی خلاف واقعی را تصور می‌کند که می‌توانست به‌جای واقعیت حاضر اتفاق بیفتد و مانع وقوع حادثه مطلوب یا نامطلوب موجود شود. این پژوهش با روش تحلیلی-توصیفی و با مطالعه موردی چهار کتاب قصه در گروه سنی «الف» و «ب» انجام شده است: «عموگرگ» از مجموعه افسانه‌های

فصلنامه علمی - پژوهشی نقد ادبی، س ۱۷، ش ۶۵، بهار ۱۴۰۳ (صص ۱۳۵-۱۶۱)

۱. کارشناسی ارشد ادبیات کودک و نوجوان، دانشگاه پیام‌نور تهران، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

*mosafer_e_barfi@yahoo.com

<https://orcid.org/0000-0002-3517-9798>

Copyright© 2024, the Authors | Publishing Rights, ASPL. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution- NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.

ایتالیایی دست اسکلت (کالوینو، ۱۴۰۱)، تریچه‌خانم (سرمشقی، ۱۳۹۴)، یحیی که عاشق خورشید شد (موزونی، ۱۳۹۸) و بز زنگوله‌پا (شاملو، ۱۳۹۸). این قصه‌ها به صورت هدفمند و به‌خاطر انطباقشان با انواع تفکر خلاف‌واقع انتخاب شده‌اند. مقاله پیش‌رو بر آن است که با رهیافت روایت‌شناسی شناختی به چگونگی کارکرد تعلیمی طرحواره تفکر خلاف‌واقع در قصه‌ها پاسخ دهد. این طرحواره از منظر جهت به دو جهت «به‌سوی بالا» و «به‌سوی پایین» و از منظر ساختار به دو ساختار «افزایشی» و «کاهشی» و از منظر معیار ارجاع به سه معیار «خودارجاع»، «دیگرارجاع» و «بدون ارجاع» دسته‌بندی می‌شود. پژوهش حاضر ضمن دسته‌بندی قصه‌ها براساس انواع تفکر خلاف‌واقع نشان می‌دهد جهت روبه‌بالا با رویکرد سلبی و ادبیات تعلیمی-تحدیری همبستگی دارد و جهت روبه‌پایین با رویکرد ایجابی و ادبیات تعلیمی-ترغیبی.

واژه‌های کلیدی: ادبیات تعلیمی، داستان کودک، روایت‌شناسی شناختی، تفکر خلاف‌واقع

۱. مقدمه

روایت‌شناسی شناختی^۱ به مطالعه عوامل تداعی‌کننده و تفسیرساز متن می‌پردازد. مهم‌ترین تمایز روایت‌شناسی شناختی با روایت‌شناسی ساختاری در نقطه کانونی توجه آن‌هاست. جان^۲ (۱۹۹۷؛ ۱۹۹۹) این تفاوت را با استعاره‌های جهت‌دار «بالا-پایین» و «پایین-بالا» توصیف می‌کند. از نظر وی تحلیل شناختی از روایت، مسیری «بالا-پایین» را در پیش می‌گیرد و بر چهارچوب‌های تفسیری که خواننده برای معنا دار کردن روایت از آن‌ها استفاده می‌کند تمرکز دارد. در واقع شناختارهای ذهنی در بالا و متن‌های عینی در پایین انگاشته می‌شوند و بر همین اساس، منظور از استعاره جهت‌دار «تحلیل بالا به پایین» این است که تفسیر متن از پیش‌فرض‌ها، طرحواره‌ها و الگوهای از پیش ذخیره‌شده در ذهن خواننده آغاز و سپس بر متن فراقنده می‌شود. این پژوهش بر آن

است که با روش تحلیلی-توصیفی نقش الگوی تفکر خلاف‌واقع^۳ را در چگونگی بازنمایی پیام اخلاقی داستان‌های کودک بررسی کند. دامنه مطالعات موردی این مقاله، چهار کتاب قصه در گروه سنی «الف» و «ب» است: قصه «عموگرگه» از جلد اول مجموعه افسانه‌های ایتالیایی به نام دست اسکلت (کالوینو، ۱۴۰۱)، تربچه‌خانم (سرمشقی، ۱۳۹۴)، یخی که عاشق خورشید شد (موزونی، ۱۳۹۸) و قصه عامیانه بز زنگوله‌پا (شاملو، ۱۳۹۸). این قصه‌ها به صورت هدفمند به دلیل اینکه با انواع تفکر خلاف‌واقع همخوانی داشته‌اند، انتخاب شده‌اند. در همین راستا، مقاله حاضر با بررسی و مقایسه قصه‌های مذکور، در پی پاسخ به سه پرسش است: ۱. در هر یک از این قصه‌ها، طرحواره تفکر خلاف‌واقع به لحاظ جهت و به لحاظ ساختار چگونه بازنمایی می‌شود؟ ۲. ساختار به‌کارگیری تفکر خلاف‌واقع در قصه‌ها چه رابطه‌ای با کارکرد تعلیمی آن‌ها دارد؟ ۳. قصه‌های مذکور به لحاظ به‌کارگیری طرحواره تفکر خلاف‌واقع چه وجوه اشتراک و فصول تمایزی دارند؟

۲. پیشینه

اصطلاح «روایت‌شناسی شناختی» را نخستین بار جان در مقاله «دریچه‌های قانونی‌سازی: ساختار شکنی و بازسازی یک مفهوم روایی» (۱۹۹۶) مطرح ساخت؛ لیکن پیش از وی پژوهشگران دهه هشتاد همچون جاوس^۴ (۱۹۸۲)، تاپکینز^۵ (۱۹۸۰)، پری^۶ (۱۹۷۹) و اشترنبرگ^۷ (۱۹۷۸) بستر را برای ظهور این رویکرد فراهم ساخته بودند. جان (۱۹۷۷: ۱۲۳) سرچشمه روایت‌شناسی شناختی را ساخت‌گرایی کلاسیک می‌داند و در نظریات خود همواره در پی ایجاد پلی میان ساخت‌گرایی و علوم شناختی است. این در حالی است که هرمن^۸ (۱۹۹۹: ۳۲) روایت‌شناسی شناختی را

زیرمجموعه‌ای از روایت‌شناسی دوران پساکلاسیک می‌داند. چراکه از نظر او این رویکرد نوظهور حاصل تلاقی مدل‌های ساخت‌گرایانه (کلاسیک) با علوم شناختی و دانش‌های مرتبط با هوش و مغز انسان است. بورتولوسی^۹ و دیکسون^{۱۰} (۲۰۰۱) اصطلاح «روان‌روایت‌شناسی»^{۱۱} را به اصطلاح «روایت‌شناسی شناختی» ترجیح می‌دهند و از این اصطلاح برای «مطالعه فرایندهای ذهنی و بازنمایی‌های متناسب با ساختارهای روایت» (Dixon & Bortolussi, 2003: 24) استفاده می‌کنند. رویکرد روان‌روایت‌شناسی روایت را ابزاری برای معناسازی و مجرای برای ساختاردهی و درک رخدادها به‌شمار می‌آورد.

در گستره ادبیات کودک و نوجوان ایران، روایت‌پژوهی شناختی به مقالات «بازنمایی فرایندهای شناختی در قصه خاله‌سوسکه: بر پایه تحلیل گفتمان» (زنجانبر و زارع، ۱۳۹۹) و «روان‌روایت‌شناسی طنز در داستان‌های کودک: با رویکردی طرحواره‌ای» (زنجانبر و همکاران، ۱۴۰۰) خلاصه می‌شود.

۳. مبانی نظری

انسان‌ها اتفاقات و رویدادها را نه تنها براساس آنچه عملاً اتفاق افتاده است، مورد ارزیابی قرار می‌دهند؛ بلکه به این فکر می‌کنند که آن حادثه چگونه می‌توانست به طور متفاوتی رخ دهد (Miller & Turnbull, 1992; Sherman, & McConnell, 1995). سناریوی خلاف‌واقع، نقیض سناریوی اتفاق افتاده است. از همین رو تفکر خلاف‌واقع یا واقعیت‌گریز، باعث سوگیری در قضاوت می‌شود. مثلاً وقتی در روزنامه‌ای می‌خوانید که کارمندی سر ساعت مقرر کار خود را تعطیل کرده است؛ اما راننده‌ای بی‌احتیاط او را زیر گرفته است؛ برای او احساس تأثر می‌کنید؛ اما اگر همین حادثه

برای کارمندی رخ دهد که به منظور انجام امور شخصی نیم ساعت زودتر از زمان موظفی اش محل کار را ترک کرده است، آن وقت شما چندان احساس تأثیر نمی‌کنید (بارون و همکاران، ۱۳۸۸: ۹۰-۹۱). چراکه در ذهن خود، سناریوی خلاف واقع را جایگزین سناریوی واقع شده قرار می‌دهید و می‌گویید اگر کارمند مذکور مانند همیشه زمان موظفی خود را رعایت می‌کرد؛ از حادثه در امان می‌ماند. در روان‌شناسی شناختی، «تمایل به ساختن جنبه‌ای غیرواقعی برای واقعیت‌ها تفکر خلاف واقع نامیده می‌شود» (Kahneman & Tversky, 1982). تفکر خلاف واقع بر پایه «بازده»، سناریوی موجود را با سناریوی ممکن مقایسه و بین آن‌ها داوری می‌کند. «تفکر خلاف واقع در بسیاری از موقعیت‌ها به صورت خودکار انجام می‌گیرد و ما نمی‌توانیم از مجسم کردن اینکه وضعیت می‌توانست به شکل متفاوتی رخ داده باشد، خودداری کنیم» (بارون و همکاران، ۱۳۸۸: ۹۱). این نوع تفکر به لحاظ جهت، ساختار و معیار ارجاع انواعی دارد (Roese & Olson, 1995) که در ذیل به آن‌ها پرداخته می‌شود.

۳-۱. تفکر خلاف واقع از منظر جهت

تفکر خلاف واقع در دو جهت می‌تواند قضاوت خواننده را تحت تأثیر قرار دهد: ۱. روبه بالا^{۱۲}، ۲. روبه پایین^{۱۳}.

۳-۱-۱. تفکر خلاف واقع روبه بالا

خلاف واقع روبه بالا، فرایندی از تفکر است که فرد موقعیت واقعی را با موقعیت خلاف واقع مطلوبی که می‌توانست اتفاق بیفتد، ولی نیفتاده، مقایسه می‌کند و از موقعیت روی داده احساس نارضایتی می‌کند و به موقعیت از دست رفته غبطه می‌خورد (بارون و همکاران، ۱۳۸۸: ۹۲). «بین تفکر خلاف واقع و احساسات، رابطه دوطرفه

وجود دارد. بدین معنا که هیجانان و احساسات منفی موجب ایجاد تفکر خلاف واقع می‌شود و در مقابل، تفکر خلاف واقع نیز می‌تواند موجب ایجاد احساسات و هیجانان منفی گردد» (Roese, 1997: 134).

۳-۱-۲. تفکر خلاف واقع روبه پایین

تفکر خلاف واقع روبه پایین، تصور سناریویی است که اگر اتفاق می‌افتاد، پیامدهایی بدتر از وضعیت موجود را به بار می‌آورد. به عبارتی دیگر «تصور پیامدهایی است، بدتر از آنچه اتفاق افتاده است» (خشوعی و نوری، ۱۳۸۸: ۱۴). وفق این تفکر، فرد از وضعیت موجود رضایت دارد یا شکر می‌گوید که اتفاقی بدتر از این رخ نداده است.

۳-۲. تفکر خلاف واقع از منظر ساختار

تفکر خلاف واقع از منظر ساختار نیز به دو صورت بروز می‌کند: ۱. افزایشی^{۱۴}، ۲. کاهشی^{۱۵}.

۳-۲-۱. تفکر خلاف واقع افزایشی

«ساختار افزایشی با اضافه کردن عنصر جدید به موقعیت، واقعیت‌ها را از نو می‌سازد» (حاج محمدی و نشاط دوست، ۱۳۹۶: ۳۹). مثلاً فرد تصور می‌کند که: اگر پدرش قلبش را عمل می‌کرد؛ نمی‌مرد. یعنی شرط عدم وقوع حادثه فعلی، انجام شدن یک کاری در گذشته بوده است.

۳-۲-۲. تفکر خلاف واقع کاهشی

«ساختار کاهشی با حذف کردن عناصر از موقعیت سعی در خلق واقعیتی دیگر دارد» (حاج محمدی و نشاط دوست، ۱۳۹۶: ۳۹). مثلاً فرد تصور می‌کند که اگر خانه‌اش را به نام پسرش نکرده بود، الان باقی عمرش را در خانه سالمندان سپری نمی‌کرد. یعنی شرط عدم وقوع حادثه فعلی، انجام نشدن یک کاری در گذشته بوده است.

۳-۳. تفکر خلاف واقع از منظر معیار ارجاع

کسی که دست به بر ساخت سناریوی خلاف واقع می‌زند، می‌تواند سناریوی بر ساخته را با افزایش و کاهش عنصری در خود (خودارجاع^{۱۶}) یا در دیگری (دیگراجاع^{۱۷}) یا در نفس حادثه (بدون ارجاع^{۱۸}) از روی سناریوی موجود بسازد. مثلاً: اگر سرعتم زیاد نبود به این عابر پیاده نمی‌خوردم (خودارجاعی)؛ اگر این عابر پیاده از روی پل عابر می‌گذشت، الان با ماشینم تصادف نمی‌کرد (دیگراجاعی)، اگر جاده لغزنده نبود، ماشینم به او نمی‌خورد (بدون ارجاع).

۴. بحث و بررسی

۴-۱. «عموگرگه» از مجموعه دست اسکلت (کالوینو، ۱۴۰۱)

شخصیت اصلی داستان «عموگرگه» (کالوینو، ۱۴۰۱)، دخترکی شکم‌پرست است. گرگ نه به اقتضای طبیعتش؛ بلکه به خاطر انتقام از عمل ناپسند دخترک اقدام به قتل و خوردن او می‌کند. در داستان مذکور، دخترک از گرگی که در همسایگی آنها است ظرفی را برای پختن دونات قرض می‌گیرد. گرگ قصد خوردن دخترک را ندارد؛ اما دخترک تمام دونات‌هایی را که مادر بزرگ پخته و به دستش داده تا به عنوان اجاره دیگر دونات‌پزی، برای عموگرگه ببرد در بین راه می‌خورد و مشتی آشغال را به جای دونات به عموگرگه غالب می‌کند. از همین رو، گرگ عصبانی شبانه از دودکش شومینه به داخل

خانه دخترک می‌آید و او را می‌خورد. برخلاف قصه بز زنگوله‌پا (شاملو، ۱۳۹۸) که در آن، گرگ به اقتضای طبیعتش سنگول و منگول را می‌خورد (طعمه‌خواری کنشی)؛ در این داستان، گرگ از روی انتقام و عصبانیت قربانی خود را می‌خورد؛ بنابراین طعمه‌خواری نه از نوع کنشی، بلکه از نوع واکنشی^{۱۹} (انتقام‌جویانه) است. در ابتدا که دخترک به خانه گرگ مراجعه می‌کند تا دیگ را پس بدهد؛ گرگ او را به چشم غذا نمی‌بیند. پس گرگ نه از روی نیاز، بلکه به خاطر جریحه‌دار شدن احساساتش او را می‌خورد. سناریوی امانت‌داری دخترک درخصوص انتقال دونات‌ها به گرگ می‌توانست اتفاق بیفتد و مانع از واکنش انتقام‌جویانه گرگ شود؛ اما این سناریوی ممکن اتفاق نیفتاده است. بنابراین، رفتار تحریک‌آمیز دخترک، به‌عنوان مانعی بر تحقق این سناریوی ممکن برجسته می‌شود. از همین رو پیام اخلاقی داستان مبتنی بر تصور سناریوی خلاف‌واقعی است که به‌لحاظ جهت، روبه‌بالاست. ساختار کاهشی تفکر خلاف‌واقع در قالب کنش خیانت در امانت و توجه به حوائج جسمانی (شکم‌پرستی) ارائه شده است و مطابق سناریوی خلاف‌واقع، این کنش‌ها نمی‌بایست انجام می‌شد. ارتباط تفکر خلاف‌واقع و نتیجه اخلاقی داستان در این است که خواننده سناریوی ممکن را تصور می‌کند که می‌توانست از سوی قربانی رخ دهد و از تحریک واکنش شخصیت شکارکننده مصون بماند. در همین راستا، خواننده به‌طور خودکار براساس این سناریوی جایگزین، سهم کنش شخصیت شکارشده و واکنش شکارکننده را در وقوع حادثه مورد قضاوت قرار می‌دهد. جهت تفکر خلاف‌واقع بستگی به همذات‌پنداری کودک با شخصیت‌های داستان دارد؛ مثلاً در داستان «عموگرگه»، دخترک شخصیت اصلی داستان است و خواننده نیز با او همذات‌پنداری می‌کند؛ نه با گرگ. از همین رو، سناریوی خلاف‌واقع‌اش را براساس کنش دخترک می‌چیند، نه

براساس واکنش گرگ. بنابراین، سناریوی خلاف واقعی که کودک تصور می‌کند مبتنی بر نخوردن دونات‌ها توسط دخترک است، نه مبتنی بر خویشتن‌داری گرگ از تنبیه دخترک شکمو. نتیجه تعلیمی داستان نیز زاده فرض خلاف واقعی است که وفق آن می‌توانست دخترک بر شکم‌بارگی خود تسلط داشته و در نتیجه گرگ دیگ و دونات‌ها را به خوبی و خوشی از دخترک تحویل گرفته باشد.

۲-۴. تربچه‌خانم (سرمشقی، ۱۳۹۴)

در *تربچه‌خانم* (سرمشقی، ۱۳۹۴)، براساس بازنمایی راوی، تربچه‌خانم شخصیت تنبلی است که همه کارها را به تعویق می‌اندازد. موش‌کور (یا به تعبیر کلاغ‌های داستان: «غول») همه چیزهای خانه تربچه را خورده و همان‌جا خوابیده است. «کلاغ‌ها دور تا دور باغچه نشستند و گفتند: قبل از اینکه غول بیدار شود از اینجا فرار کن. تربچه‌خانم گفت: بگذارید اول کمی گریه کنم؛ بعد فرار می‌کنم. کلاغ‌ها هر کار کردند تربچه‌خانم از جایش تکان نخورد. تا اینکه غول شکم‌گنده از خواب بیدار شد. تربچه‌خانم را دید، دهانش را باز کرد و او را خورد» (سرمشقی، ۱۳۹۴: ۲۲). در داستان مذکور نه تنها مقتول در برابر قاتل مقاومت نمی‌کند؛ بلکه با علم بر اینکه نتیجه تعلل چیزی جز مرگ نیست؛ همچنان به ازدست‌رفتن زمان بی‌توجه است. در این داستان، خواننده با تفکر خلاف واقع روبه‌بالا، سناریوی جایگزین مطلوبی را تجسم می‌کند که تربچه‌خانم می‌توانست نجات یابد. ساختار سناریوی جایگزین، افزایشی است. چراکه اگر تربچه‌خانم کنش فرار را انجام داده بود، طعمه غول نمی‌شد. از آنجا که خواننده برای برساختن سناریوی خلاف واقع باید به سناریوی واقعی، کنش فرار را بیافزاید؛ لذا ساختار تفکر خلاف واقع در این داستان افزایشی است. داستان *تربچه‌خانم* با قصه

عموگرگه دو اشتراک و دو تفاوت دارد. اشتراکشان این است که هر دو تک‌پيامی هستند و فقط یک‌بار (فقط در پایان داستان) تفکر خلاف‌واقع را برمی‌انگیزند. دوم اینکه هر دو به‌لحاظ جهت روبه‌بالا هستند. نخستین تفاوتشان در این است که سناریوی خلاف‌واقع در قصهٔ عموگرگه دارای ساختار کاهشی، ولی در قصهٔ تربچه‌خانم دارای ساختاری افزایشی است. تفاوت دوم آن‌ها در این است که برخلاف قصهٔ تربچه‌خانم، رابطهٔ آکل و مأكول در قصهٔ عموگرگه مبتنی بر دشمنی ذاتی نیست، بلکه واکنشی در برابر کنش ناپسند دخترک است.

۳-۴. تکه‌یخی که عاشق خورشید شد (موزونی، ۱۳۹۶)

شخصیت اصلی این داستان تکه‌یخی است که در پایان زمستان با قلقلک فصل بهار متوجه تابش نور خورشید می‌شود. به محض دیدن خورشید عاشق او می‌شود و پیوسته به او چشم می‌دوزد. خورشید هرچه او را از نگاه کردن برحذر می‌دارد و از خطر مرگی که در اثر تماشایش وجود دارد، او را آگاه می‌سازد، اما همچنان تکه‌یخ چشم از زیبایی خورشید بر نمی‌دارد. تکه‌یخ رفته‌رفته آب می‌شود و در زمین فرو می‌رود. پس از مدتی به هیئت گل آفتابگردان با کالبدی استعلا یافته‌تر (دگردیسی به گل) به چرخهٔ زندگی بازمی‌گردد؛ سناریوی خلاف‌واقع این است که اگر تکه‌یخ از نگاه به معشوق می‌ترسید و در راه او از جان خود نمی‌گذشت، نمی‌توانست در نقش گل استعلا یابد و برای همیشه به‌صورت منجمد در گوشه‌ای بی‌تحرک می‌نشست. تکه‌یخ پس از دگردیسی نه‌تنها هستی‌اش در تضاد با تماشای خورشید نیست؛ بلکه شرط حیاتش وابسته به خورشید است. خواننده با مقایسهٔ موقعیت فعلی تکه‌یخ و موقعیت سابقش، کنش تکه‌یخ را براساس تفکر خلاف‌واقع ارزیابی می‌کند. از آنجا که

تکه‌یخ به لطف کنشِ فنا فی المعشوق، به موقعیت استعلا یافته و بهتری نسبت به موقعیت قبل از کنشش رسیده است، بنابراین جهت تفکر خلاف واقع رو به پایین است. از طرفی با توجه به اینکه سناریوی خلاف واقع با کاهش کنشِ نگاه ممتد تکه‌یخ از سناریوی واقعی برساخته می‌شود؛ لذا تفکر خلاف واقع در این داستان ساختاری کاهشی دارد. تکه‌یخی که عاشق خورشید شد با قصه «عموگرگه» دو وجه تشابه دارد: نخست، نتیجه اخلاقی هر دو آن‌ها مبتنی بر فقط یکبار استفاده از تفکر خلاف واقع (فقط در پایان) است، بنابراین هر دو ساده و تک‌پیمای هستند. منظور از «ساده» این است که فقط از یک نوع تفکر خلاف واقع در سراسر قصه استفاده نموده‌اند. دوم اینکه، سناریوی خلاف واقع در هر دو کاهشی است. فصل تمایز آن‌ها در این است که جهت تفکر خلاف واقع در «عموگرگه» روبه‌بالا است و در داستان اخیر روبه‌پایین. وجه تشابه داستان اخیر با قصه *تریچه‌خانم* در تک‌پیمای (ساده) بودن است و فصل تمایزشان در این است که برساخت سناریوی خلاف واقع در داستان اخیر برخلاف *تریچه‌خانم*، مستلزم ساختاری کاهشی و جهتی رو به پایین است. دو داستان *تریچه‌خانم* و *عموگرگه* که تفکر خلاف واقع رو به پایین دارند؛ پیام اخلاقی خود را با تحذیر و تهدید می‌آفرینند. این درحالی است که تفکر خلاف واقع در یخی که عاشق خورشید شد به لحاظ جهت روبه‌پایین است و از بازنمایی تشویقی و ترغیبی برای تلقین ایدئولوژی خود استفاده می‌کند. از همین رو بازنمایی تنبیهی دو داستان اولی با کاشت بذرِ حسّ محافظه‌کاری و بدبینی، همگرا به گفتمان انضباطِ درونی است. این درحالی است که داستان یخی که عاشق خورشید شد با پرورش حس استقلال و خطرپذیری و تخطی از چهارچوب‌های عقلی در پی بازنمایی گفتمانی واگراست. در واقع، گفتمان واگرا و مثبت‌اندیشِ داستان مذکور مؤید نظریه رُز است که تفکر روبه‌پایین را همبسته

با عواطف مثبت می‌داند (Roese, 1994). هم یخی که عاشق خورشید شد، هم تریچه‌خانم، شخصیت انفعالی را نکوهش می‌کنند؛ اما تریچه‌خانم با رویکردی سلبی، شخصیتی منفعل و نتیجه منفی انفعال او را به نمایش می‌گذارد. در نقطه مقابل، یخی که عاشق خورشید شد با رویکردی ایجابی، شخصیت فعالی را به نمایش می‌گذارد که پویایی او به دگرذیسی و تحول مثبتش می‌انجامد. این دو داستان به لحاظ سناریوی خلاف واقع صدوهشتاد درجه در تقابل با یکدیگرند؛ زیرا ساختار تفکر خلاف واقع در تریچه‌خانم افزایشی و جهت آن روبه‌بالاست؛ در حالی که ساختار تفکر خلاف واقع در یخی که عاشق خورشید شد، کاهشی و جهت آن روبه‌پایین است.

۴-۴. بز زنگوله‌پا (شاملو، ۱۳۹۸)

سه قصه قبل به لحاظ کاربرد تفکر خلاف واقع، ساده بودند؛ یعنی تنها از یک نوع تفکر خلاف واقع (و تنها یک‌بار) در طول قصه استفاده می‌شد و پس از آن، نتیجه اخلاقی داستان شکل می‌گرفت؛ اما برخلاف سه داستان قبلی، بز زنگوله‌پا به لحاظ تفکر خلاف واقع ساده نیست، بلکه ترکیبی است. یعنی از انواع تفکر خلاف واقع در اپیزودهای مختلفش استفاده می‌کند تا ترکیبی از پیام‌های تحذیری و تشویقی را به مخاطب انتقال دهد. این قصه را می‌توان به لحاظ کارکرد تفکر خلاف واقع به سه اپیزود تقسیم کرد: الف) از آغاز تا فریب خوردگی بزغاله‌ها؛ ب) از پنهان شدن سومین بزغاله تا خبرسانی به مادر؛ ج) از آماده شدن طرفین برای نبرد تا پیروزی بر گرگ.

الف) بن‌مایه فریب: گرگ چندبار با شبیه‌سازی، سعی در نفوذ به خانه بزغاله‌ها می‌کند تا اینکه بالاخره آن‌ها را با فریب متقاعد به گشودن در می‌کند. اولین تفکر خلاف واقع در همین‌جا شکل می‌گیرد. سناریوی خلاف واقع برای این صحنه، به لحاظ

جهت، روبه‌بالاست و به‌لحاظ ساختار، کاهشی. چراکه سناریوی خلاف واقع از کاهش کنشِ گشودنِ در ساخته می‌شود. سناریوی خلاف واقع موقعیتی را متصور می‌شود که بزغاله‌ها فریب نخورده‌اند و در را به روی گرگ نگشوده‌اند. اگر این سناریوی فرضی به‌جای سناریوی واقعی فریب‌خوردگی و گشایش در قرار می‌گرفت؛ هیچ خطری دامن بزغاله‌ها را نمی‌گرفت. بن‌مایه مذکور با رویکردی تنبیهی و تحذیری عواقب فریب خوردن و گوش نکردن به حرف بزرگ‌ترها را به نمایش می‌گذارد.

(ب) **بن‌مایه تدبیر فرزند سوم:** در قصه‌های کودک همیشه موجودات کوچکی مانند موش با تکیه بر تدبیرشان بر موجودات بزرگی مثل شیر چیره می‌شوند و همچنین در قصه‌هایی که شخصیت‌های آن سه فرزند هستند، همیشه فرزند سوم باتدبیرتر از فرزندان بزرگ‌تر بازنمایی می‌شوند. چراکه کودکان، خود را با کوچک‌ترها همذات‌پنداری و ضعف توان بدنی خود را در برابر امپریالیسم بزرگ‌ترها در قالب همذات‌پنداری با قدرت تدبیر کوچک‌ترین شخصیت‌های قصه جبران می‌کنند. در این داستان نیز فرزند سوم با اتکا به تدبیرش خود را از چشم گرگ پنهان می‌سازد. سناریوی احتمالی که می‌توانست اتفاق بیفتد، مبتنی بر تفکر خلاف واقع رو به پایین و ساختار کاهشی است. چراکه مخاطب تصور می‌کند که اگر کوچک‌ترین بزغاله (حبه انگور) مانند برادرانش منفعل باقی می‌ماند و اقدام به پنهان شدن نمی‌کرد، او نیز طعمه گرگ می‌شد، یعنی سناریوی خلاف واقع با کاهش کنش پنهان‌شدگی حبه انگور از روی سناریوی واقعی موجود بر ساخته می‌شود.

(ج) **بن‌مایه تدبیر فریب‌کارانه گرگ:** گرگ با اینکه ماهیتاً قوی‌تر از بز است، در این نبرد شکست می‌خورد. علت شکست، فقدان دندان گرگ و تیزی شاخ‌های بز زنگوله‌پا است. در مرحله آمادگی برای نبرد، گرگ و بز برای تیز کردن سلاح جنگی

خود به پیش دلاک می‌روند. مامان‌بزی صادقانه شیر و کره به دلاک (چاقو تیزکن) می‌دهد و دلاک شاخش را تیز می‌کند؛ گرگ فریب‌کار انبانی را پر از باد می‌کند و به‌عنوان مزد به دلاک می‌دهد تا دلاک دندان‌هایش را تیز کند. دلاک وقتی متوجه می‌شود که گرگ قصد دارد کلاه سرش بگذارد؛ به‌جای تیز کردن دندان‌ها، همه دندان‌ها را می‌کشد و به‌جای آن دندان‌ها نمد (یا پنبه) قرار می‌دهد. علت شکست گرگ همین دندان‌های نمدی است. سناریوی خلاف‌واقع صحنه‌ای است که اگر گرگ مانند بز زنگوله‌پا به‌جای فریب، صادقانه مزدی درخور به دلاک می‌داد، دندان‌هایش تیز می‌شد و امکان برنده شدن در نبرد را داشت. بنابراین، سناریوی خلاف‌واقع شامل صحنه‌ای است که گرگ می‌توانست مزد دلاک را داده باشد و دندان‌های تیزی داشته باشد. در نتیجه، ساختار سناریوی خلاف‌واقع در اپیزود پایانی (در نتیجه پایانی) افزایشی است. یعنی سناریوی خلاف‌واقع با افزودن دندان تیز و پرداخت هزینه دلاک از روی سناریوی موجود، بر ساخته می‌شود. از آنجا که کودک با بز زنگوله‌پا همذات‌پنداری می‌کند، نه با گرگ؛ لذا کودک از سناریوی موجود (سناریوی فقدان دندان تیز گرگ) رضایت دارد. از همین‌رو، جهت تفکر خلاف واقع در این اپیزود روبه‌پایین است.

جدول شماره ۱: کارکردهای شناختی-تعلیمی تفکر خلاف‌واقع در چهار قصه

نام قصه یا اپیزود مبتنی بر تفکر خلاف‌واقع	دوره سنی	نوع کارکرد	نوع تفکر	نوع پیامد	نوع اثر
«عموگرگه» از مجموعه دست اسکلت (کالوینو، ۱۴۰۱)	ساده	رویه‌بالا	کاهشی	تجدیری	خودارجاع
تریچه‌خانم (سرمشقی، ۱۳۹۴)	ساده	رویه‌بالا	افزایشی	تجدیری	خودارجاع
بخی که عاشق خورشید شد (موزونی، ۱۳۹۶)	ساده	رویه‌پایین	کاهشی	ترغیبی	خودارجاع
بز زنگوله‌پا	مرکب	رویه‌بالا	کاهشی	تجدیری	خودارجاع
		رویه‌پایین	کاهشی	ترغیبی	خودارجاع
		رویه‌پایین	افزایشی	تجدیری	دیگارجاع

با مقایسه سازه‌های جدول شماره (۱) می‌توان دریافت که ساختار تفکر خلاف واقع، مفهومی متمایز از جهت آن است. داستان «عموگرگه» به لحاظ جهت «روبه‌بالا» و به لحاظ ساختاری، کاهشی است؛ در حالی که جهت *تربیچه خانم* (سرمشقی، ۱۳۹۴) روبه‌پایین و دارای ساختاری کاهشی و جهت *یخی که عاشق خورشید شد* (موزونی، ۱۳۹۶) روبه‌پایین و دارای ساختاری افزایشی است.

از آنجا که خواننده کتاب همواره در بیرون داستان قرار دارد و عضوی از مجموعه شخصیت‌های قصه نیست، بنابراین در بر ساخت سناریوی خلاف واقع، نمی‌تواند هیچ خودارجاعی داشته باشد؛ اما در عوض، با قهرمان داستان یا با شخصیت اصلی داستان می‌تواند همذات‌پنداری کند. از همین رو، سناریوسازی خواننده از روی کنش شخصیت مورد علاقه‌اش معادل خودارجاعی است. مثلاً خواننده خردسال، سناریوی خلاف واقعی را تصور می‌کند که اگر بزغاله کوچولو (حبه انگور) موقع ورود گرگ بدجنس در گوشه‌ای پنهان نشده بود چه سرنوشتی پیدا می‌کرد. این سناریوسازی از روی رفتار شخصیت همذات‌پنداری شده، معادل نوعی تفکر خلاف واقع مبتنی بر خودارجاعی خواننده است. از سویی دیگر اگر گرگ به جای مزد به دلاک، انبانی از باد بدهد و دلاک دندان‌های قلابی در دهانش بکارد و گرگ به خاطر همین دندان‌های قلابی شکست بخورد، مخاطب سناریوی خلاف واقع را بر اساس دیگرارجاعی می‌سازد. چراکه کودک خود را با حبه انگور و مادر خود را با بز زنگوله‌پا همذات‌پنداری کرده است و در این میان، گرگ را دیگری می‌انگارد که قصد تجاوز به حریم خانواده آن‌ها را دارد. بنابراین، دیگری (گرگ بدجنس) با نپرداختن هزینه دلاک عامل شکست خود شده است. کودک کنش‌های مرتبط با شخصیت همذاتش را به خود نسبت می‌دهد و کنش‌های ضدقهرمان را به دیگری. همچنین، مخاطب کودک سناریوی خلاف واقع بدون ارجاع را

وقتی می‌سازد که حوادث غیرمترقبه را عامل شکل‌گیری موقعیت موجود می‌انگارد. معمولاً در داستان تعلیمی عامل موفقیت یا شکست مبتنی بر شخصیت است، نه براساس حوادث شانسی. زیرا هدف و فلسفه داستان تعلیمی آن است که کودک براساس کنش اشتباه یا درست شخصیت‌ها سناریوی موجود را به صورت خلاف واقع بازسازی کند و براساس مقایسه دو سناریوی واقعی و غیرواقعی به قضاوت برسد. لب کلام اینکه، داستان‌های تعلیمی اغلب با تفکر خلاف واقع خودارجاع، گاه با تفکر خلاف واقع دیگرارجاع و به ندرت با تفکر خلاف واقع بدون ارجاع بازنمایی می‌شوند.

۵. نتیجه

وقتی قصه‌ای همبستگی بین کنش شخصیت و بحران را بازنمایی می‌کند، تلویحاً پیام اخلاقی‌اش را از طریق بازنمایی پیامدهای منفی یا مثبتی که کنش شخصیت به همراه داشته است به خواننده منتقل می‌کند. مثلاً در مرحله «نقض نهی» قصه‌های مبتنی بر الگوی پراپ، شخصیت به توصیه تحذیری مادر توجه نمی‌کند و کشمکش او با توطئه‌های مختلف عناصر شریر آغاز می‌شود. خواننده موقعیت حال حاضر قهرمان را در هر مرحله با سناریوی متضاد و خلاف واقع مقایسه می‌کند که می‌توانست رخ دهد و از وقوع حادثه کشمکش‌ساز جلوگیری کند. بنابراین، تفکر خلاف واقع با جایگزینی سناریوی ممکن، قضاوت خواننده را مدیریت می‌کند. در داستان‌های کودک، اپیزودهایی که مبتنی بر تفکر خلاف واقع‌اند، به دو جهت «روبه‌بالا» و «روبه‌پایین» و به دو ساختار «افزایشی» و «کاهشی» و به سه معیار ارجاع‌دهی «خودارجاع»، «دیگرارجاع» و «بدون ارجاع» دسته‌بندی می‌شوند. تفکر روبه‌بالا با احساس منفی و نارضایتی از حادثه اتفاق افتاده همراه است. از همین رو، اپیزودهای مبتنی بر تفکر خلاف واقعی که

جهتی به سوی بالا دارند، روش تعلیم تحذیری و ایجاد ترس از عواقب ناگوار را در دستور کار قرار می دهند و با نگاهی سلبی و سیاه‌نمایی پیامدها کودک را از انجام کنش یا رفتاری دور می کنند. در نقطه مقابل، از آنجا که تفکر خلاف واقع روبه پایین، با احساس مثبت و رضایت خواننده از امر واقع همراه است، باعث می شود که اپیزودهای مبتنی بر تفکر خلاف واقع روبه پایین، روش تشویقی و ترغیبی را در دستور کار قرار دهند و با رویکردی ایجابی او را به سمت انجام رفتاری سوق دهند. نمونه‌های مورد مطالعه این مقاله با اینکه نشان می دهد جهت تفکر خلاف واقع با روش تعلیم همبسته است، بین ساختار افزایشی یا کاهش‌ی تفکر خلاف واقع و روش ارائه نتایج تعلیمی قائل به همبستگی نیست. به علاوه، این پژوهش نشان می دهد که قصه‌ها به لحاظ پیچیدگی در استفاده از طحرواره تفکر خلاف واقع به دو دسته تقسیم می شوند: ساده و ترکیبی. قصه‌های ساده مبتنی بر یک نوع تفکر خلاف واقع اند که معمولاً فقط یک بار در پایان داستان خواننده را درگیر می کنند و قصه‌های ترکیبی بسته به اپیزودهای مختلف، انواع مختلفی از تفکر خلاف واقع را شکل می دهند. در همین راستا، قصه‌های ترکیبی روش «چماق و هویج» را به تناوب در اپیزودهای مختلف جابه‌جا می کنند. یعنی در یک اپیزود از روش تعلیمی تحذیری (چماق) برای ترساندن از عواقب کنش‌های منفی استفاده می کنند و در اپیزودی دیگر از روش ترغیبی (دادن هویج) مخاطب را به کنش‌های مثبت تشویق می کنند. این درحالی است که قصه‌های ساده فقط یکی از دو روش تعلیم تحذیری یا ترغیبی را در دستور کار خود قرار می دهند.

به لحاظ معیار ارجاع، کودک سناریوی خلاف واقع خودارجاع را براساس همذات‌پنداری با شخصیت محبوب داستان می سازد و سناریوی خلاف واقع دیگرارجاع

را براساس سایر شخصیت‌ها و سناریوی خلاف‌واقع بدون ارجاع را براساس حوادث
شناسی.

پی‌نوشت‌ها

1. cognitive narratology
2. M. Jahn
3. counterfactual thinking
4. H. R. Jauss
5. J. Tompkins
6. M. Perry
7. M. Sternberg
8. D. Herman
9. M. Bortolussi
10. P. Dixon
11. Psychonarratology
12. upward counter factuals
13. downward counter factuals
14. Additive
15. Subtractive
16. Self-referent
17. Other-referent
18. Non-referent
19. Reactive

منابع

بارون، رابرت، دان بیرن و نایلا برنسکامب (۱۳۸۸). *روان‌شناسی اجتماعی*. ترجمه یوسف
کریمی. تهران: روان.

حاج‌محمدی، فرشته و حمیدظاهر نشاط‌دوست (۱۳۹۶). مقایسه تفکر خلاف‌واقع در بیماران
مبتلا به افسردگی، اضطراب و افراد سالم. *روان‌شناسی و روان‌پزشکی شناخت*، ۴(۳)، ۳۶-

- خشوعی، مهدیه و ابولقاسم نوری (۱۳۸۸). ویژگی‌های روان‌سنجی نسخه فارسی مقیاس تفکر خلاف واقع برای حوادث منفی». *تازه‌های علوم شناختی*، ۱۱(۳)، ۱۳-۲۳.
- زنجانبر، امیرحسین و حسین زارع (۱۳۹۹). بازنمایی فرایندهای شناختی در قصه خاله‌سوسکه بر پایه تحلیل گفتمان. *تفکر و کودک*، ۱۱(۱)، ۷۳-۹۴.
- زنجانبر، امیرحسین، حسین زارع و بلقیس روشن (۱۴۰۰). روان‌روایت‌شناسی طنز در داستان‌های کودک: با رویکردی طرحواره‌ای. *تفکر و کودک*، ۱۲(۱)، ۷۷-۱۰۱.
- سرمشقی، فاطمه (۱۳۹۴). *تربچه‌خانم*. با تصویرگری مرضیه سرمشقی. تهران: علمی و فرهنگی.
- شاملو، احمد (۱۳۹۸). *بزرنگوله‌پا*. با تصویرگری علیرضا اسدی. تهران: چشمه.
- کالوینو، ایتالو (۱۴۰۱). *افسانه‌های ایتالیایی: دست اسکلت*. با تصویرگری پیا ولتینیس. ترجمه مهیا بیات. تهران: هویا.
- موزونی، رضا (۱۳۸۹). *یخی که عاشق خورشید شد*. با تصویرگری میثم موسوی، تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- هیراتا، شاگا (۱۳۹۸). *سنل قرمزی*. ترجمه علی آشنا. تهران: قدیانی.

References

- Barron, R. (2009). *Ravān-shenāsi-ye Ejtēmā'yi (Social Psychology)*. (Y. Karami; Trans). Tehran: Ravan. [in Persian]
- Calvino, I. (2022). *Afsāne-hā-ye Itāliyāiy: Dast-e Eskelet*. (Pia, Valentinis; Illus). (Mahyā , Bayā t; Trans). Tehran: Hupā . [in Persian]
- Dixon, P. & Bortolussi, M. (2001). Prolegomena for a science of psychonarratology. In W. van Peer & S. Chatman (Eds.) *New Perspectives on Narrative Perspective*, 275-87. Albany, NY: SUNY Press.
- Haj-Mohammadi, F. & H.T. Neshatdoust (2017). Comparing the Counterfactual thinking in Patients with Depression, Anxiety and Healthy People. *Shenakht Journal of Psychology and Psychiatry*, 4(3), 36- 48. [in Persian].

- Herman, D. (2007). "Nonfactivity, Tellability, and Narrativity". Presentation for a Workshop on "Events, Eventfulness, and Tellability" sponsored by the University of Hamburg's Interdisciplinary Centre for Narratology and the University of Ghent; Ghent, Belgium, February 2007.
- Hirata, Sh. (2019). *Little Red Riding Hood*. (Shenel Ghermezi). (Ali, Ashna; Trans). Tehran: Qadyā ni. [in Persian]
- Jahn, M. (1996). Windows of Focalization: Deconstructing and Reconstructing a Narratological Concept. *Style* 30, 241–267.
- Jahn, M. (1997). Frames, Preferences, and the Reading of Third Person Narratives: Towards a Cognitive Narratology. *Poetics Today*, 18, 441–468.
- Jahn, M. (1999). Speak, friend, and enter': Garden Paths, Artificial Intelligence, and Cognitive Narratology. *Narratologies: New Perspectives on Narrative Analysis*. (David Herman; Ed). Columbus: Ohio State Univ. Press.
- Kahneman, D. & Tversky, A. (1982). The simulation heuristic. In D. Kahneman, P. Slovic, & A. Tversky, (Eds.), *Judgement under uncertainty: Heuristics and biases* (pp. 201-208). New York: Cambridge University Press.
- Khoshouei, M.S. & A. Nouri (2009). Psychometric Evaluation of the Persian Version of the Counterfactual Thinking for Negative Events Scale (CTNES). *Advances in Cognitive Sciences*, 11(2), 13- 23. [in Persian]
- Miller, D., & W. Turnbull (1992). The counterfactual fallacy: Confusing what might have been with what ought to have been. In Lerner, M. (Ed.), *Life Crises and Experiences of Loss*, Erlbaum, Hillsdale, NJ, 179–193.
- Movzouni, R. (2010). *Yakhi ke Āsheq-e Khorshid Shod (The Ice that Fell in love with the Sun)*. (Meysam, Mousavi; Illus). Tehran: Institute for the Intellectual Development of Children and Young Adults. [in Persian].
- Perry, M. (1979). Literary Dynamics: How the Order of a Text Creates Its Meanings (With an Analysis of Faulkner's 'A Rose for Emily'). *Poetics Today*, 1, 35–64 & 311–361.
- Roese, N. J. (1994). The functional basis of counterfactual thinking. *Journal of personality and social psychology*, 66(5), 805-818.

- Roese, N. J., & Olson, J. M. (1995). Outcome controllability and counterfactual thinking. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21, 620-628.
- Roese, N. J. (1997). Counterfactual thinking. *Psychological Bulletin*, 121(1), 133-148.
- Shamlou, A. (2019). *Boz-e Zangooleh-Pā*. (Ali Reza, Asadi; Illus). Tehran: Cheshmeh. [in Persian]
- Sarmashghi, F. (2015). *Torobcheh Khānoom*. (Marziyeh, Sarmashghi; Illus). Tehran: Scientific and Cultural Publishing Company. [in Persian]
- Sherman, S., & McConnell, A. (1995). Dysfunctional implications of counterfactual thinking: When alternatives to reality fail us. In Olson, J. (Ed.), *What might have been: The Social Psychology of Counterfactual Thinking*, Erlbaum, Mahwah, NJ, 199-232.
- Sternberg, M. (1978). *Expositional Modes and Temporal Ordering in Fiction*. Baltimore: Johns Hopkins UP.
- Tompkins, J. (1980). *Reader-Response Criticism: From Formalism to Post-Structuralism*. Baltimore: Johns Hopkins UP.
- Zanjanbar, A.H. & Zar' e, H. (2020). Cognitive Process Representation in the Tale of "Aunt Beetle": based on Discourse Analysis. *Thinking and Children*, 11(1), 71- 94. [in Persian]
- Zanjanbar, A.H.; H. Zar' e & B. Rovshan (2021). Psychonarratology of Humor in Child Stories: A Schematic Approach. *Thinking and Children*, 12(1), 75- 101. [in Persian]

